

DOOR DE BRIL VAN EEN BEELDBEGELEIDER

De Beroepsvereniging voor SVIB'ers heeft zich aangesloten bij de LBBO en heet sinds januari 'Landelijke Beroepsgroep voor Beeldbegeleiders' (LBbb). Een goede reden om nader kennis te maken met beeldbegeleiding. In dit artikel worden drie toepassingen van beeldbegeleiding beschreven.

Tekst: Vincent Klabbers

DRIEMAAL BEELDBEGELEIDING PLUS ÉÉN

In dit artikel staan drie toepassingen beschreven van beeldbegeleiding. En toch tel je in het schema hiernaast vier logo's en vier beschrijvingen. Dit vraagt om uitleg. Wie als beeldbegeleider wil gaan werken, begint met het volgen van een basisopleiding. Hierbij hoort het eerste logo in het schema. Het accent in deze opleiding ligt op het begeleiden met beeld van één leerkracht. De methodiek die voorheen School Video Interactie Begeleiding werd genoemd, vormt de basis van ieder begeleidingstraject. Veel beeldbegeleiders zijn na het voltooien van de basisopleiding vooral actief in het uitvoeren van individuele trajecten (toepassing 2). De ontwikkeling van persoonlijk vakmanschap van de leraar is daarbij het hoofddoel. In het schema worden nog twee andere toepassingen van beeldbegeleiding genoemd die gericht zijn op het begeleiden van groepen. Het zijn opties voor een beeldbegeleider die de basisopleiding heeft voltooid en ervaring heeft opgedaan met het uitvoeren van individuele trajecten.

DE EIGENHEID VAN BEELDBEGELEIDING

Beeldbegeleiding start altijd vanuit een leervraag. Die moet zó concreet geformuleerd zijn dat je de situatie die past bij de leervraag kunt filmen of in ieder geval kunt fotograferen. De werkelijkheid waarop de leervraag betrekking heeft, moet immers in beeld gebracht kunnen worden.

Het beeldmateriaal is belangrijk vanaf het begin van het gesprek tussen

 <p>Basis Beeldbegeleiding</p>	BASISOPLEIDING VOOR BEELDBEGELEIDERS Dit is een opleiding voor leerkrachten. Het accent ligt bij het kunnen uitvoeren van een coachtraject met een leerkracht op basis van de methodiek van beeldbegeleiding.
 <p>Persoon Beeldbegeleiding</p>	PERSOONLIJK VAKMANSCHAP VERBETEREN MET BEELDBEGELEIDING Dit is een individueel traject voor een leerkracht of een leerling. Tijdens het traject wordt samen met de beeldbegeleider een leervraag geformuleerd en gereflecteerd op beeldmateriaal uit de werksituatie van de leerkracht.
 <p>School Beeldbegeleiding</p>	SCHOOLONTWIKKELING MET BEELDBEGELEIDING Dit is een groepstraject voor een schoolteam of een gedeelte hiervan. Leerkrachten formuleren persoonlijke leervragen die zijn afgeleid van een gemeenschappelijke leervraag op schoolniveau. Dit traject is een combinatie van vakinhoudelijk aanbod met begeleide intervisie. De deelnemers aan de intervisiegroep bespreken beeldmateriaal uit de eigen onderwijspraktijk.
 <p>Kijken met kinderen</p>	KIJKEN MET KINDEREN Dit is een groepstraject voor een groep leerlingen. De kinderen formuleren persoonlijke leervragen die zijn afgeleid van een gemeenschappelijke leervraag op groepsniveau. De kinderen bespreken onder begeleiding van een volwassene beeldmateriaal van eigen leersituaties. Kijken met kinderen is tevens de naam van een cursus voor beeldbegeleiders waarin je leert om een bovengenoemd groepstraject met kinderen te begeleiden.

beeldbegeleider en de persoon of de personen die gecoacht worden. Aan de leervraag, ook wel ontwikkelvraag genoemd, wordt gewerkt door te kijken en te luisteren naar beeld. Er wordt meerdere keren gekeken naar eenzelfde fragment dat soms niet langer duurt dan een halve minuut. Dit 'klein kijken' levert inzicht op in patronen binnen het eigen handelen. In het gesprek naar aanleiding van beeld worden handelingsalternatieven gevonden en de gecoachte kiest uiteindelijk wat hij of zij in de praktijk wil uitproberen. De cirkel is daarmee rond. Er volgt een nieuwe opname van bewegend of stilstaand beeld en een nieuwe reflectieve cyclus is gestart. Een traject bestaat over het algemeen

uit een intakegesprek met daarna drie opnames in de werksituatie en een gesprek na iedere opname. Het is voor veel beeldbegeleiders keer op keer een plezierige constatering dat je na een relatief kort traject een groot leereffect kunt waarnemen.

GROEPSTRAJECTEN

De toepassingen die in het schema op de derde en vierde plaats worden genoemd vereisen naast een voltooide basisopleiding ook ruime ervaring als beeldbegeleider. Niet dat dit bij wet is vastgelegd maar de complexiteit van deze toepassingen is meestal groter dan een beginnend beeldbegeleider kan overzien en kan begeleiden.

De LBbb biedt mogelijkheden voor aanvullende scholing.

Schoolontwikkeling met beeldbegeleiding (toepassing 3) is gericht op het werken met een schoolteam of een groot deel hiervan. De afzonderlijke leerkrachten formuleren persoonlijke leervragen die geënt zijn op de inhoud van de schoolontwikkeling. Hierdoor zijn de persoonlijke leervragen vanzelf aan elkaar verwant. De schoolontwikkeling kan bijvoorbeeld gericht zijn op het invoeren van coöperatieve werkvormen, op het effectiever maken van kringgesprekken of het verbeteren van het werken in hoeken. Steeds meer scholen gaan de uitdaging aan beeldbegeleiding te combineren met opbrengstgericht werken. Denk daarbij aan het verbeteren van reken-wiskundeonderwijs of taalonderwijs.

Kijken met kinderen is de meest bijzondere toepassing van beeldbegeleiding die in dit schema is opgenomen (toepassing 4). Het betreft een begeleidingstraject met een groep kinderen die zichzelf leervragen stelt. Zoals bij schoolontwikkeling met beeldbegeleiding zijn de persoonlijke leervragen bij kijken met kinderen geënt op een groter ontwikkeldoel. In dit geval betreft het een ontwikkeldoel of een leervraag die geldt voor de groep leerlingen als geheel.

De leerlingen leren om vanuit de leervraag te kijken en te luisteren naar beeld. Samen verzamelen ze handelingsalternatieven voor persoonlijk- en groepsgedrag waarmee geoefend wordt. Er volgt een nieuwe opname en een daaropvolgend gesprek. Deze aanpak blijkt opvallend effectief te zijn. Kinderen leren impliciet om te kijken en te luisteren als een camera, ook wanneer deze niet aanwezig is.

BASISINTERVENTIES

Tijdens de beeldbegeleiding pleegt de beeldbegeleider interventies. Het doel daarbij is om de persoon of de groep die de begeleiding ontvangt, optimaal te ondersteunen in zijn of haar leerproces. Hieronder staan enkele basale interventies van de beeldbegeleider beschreven. Deze opsomming en beschrijvingen zijn niet uitputtend. Ongetwijfeld herkennen ook niet-beeldbegeleiders in de onderstaande beschrijvingen elementen van eigen handelen.

Eén minuut beeld kan genoeg zijn om in een overleg de bewustwording te vergroten.

PRAAT OVER BEELD

Tijdens een overleg hebben gesprekspartners de neiging om zich tot elkaar te richten, te zoeken naar oogcontact en woordelijk te reageren op wat die ander zegt. Een beeldbegeleider is alert op het zien van kansen om antwoorden op vragen te zien en te horen in beeld. Een beeldbegeleider stelt dan voor om te kijken naar een beeldfragment of om opnieuw te gaan kijken naar een beeldfragment. 'Doe meer met minder' is daarbij het devies. Een enkele minuut beeld kan krachtig genoeg zijn om de bewustwording te vergroten of handelingsalternatieven te vinden. Beeldbegeleiding is gebaseerd op kijken en luisteren naar stilstaand of bewegend beeld.

Leerkrachten die tijdens een begeleidingstraject actief zijn en veel spreken, hebben de neiging om het kijken naar beeld over te slaan en zo ook de beeldbegeleider die een actief pratende leerkracht begeleidt. Je ziet immers een persoon die actief is en dat geeft je het gevoel dat het traject naar wens verloopt. Toch is dit een te snelle vaststelling. Actief gedrag is niet vanzelfsprekend resultaatgericht en aansluitend

op de leervraag én het beeld dat de werkelijkheid laat zien. Vragen van de beeldbegeleider naar wat je ziet en hoort in het beeld in relatie tot de leervraag zijn belangrijk om koers te houden en diepgang te bereiken.

STILTE

Strikt genomen valt er altijd een stilte nadat iemand iets heeft gezegd en voordat de andere persoon reageert. De stilte die hier wordt bedoeld, is langer en voelt langer aan dan gebruikelijk. Wanneer je een stilte laat vallen, doe je dit om rust te creëren en om denktijd te bieden. Dat is functioneel in vrijwel ieder begeleidingsgesprek. Het is als beeldbegeleider goed om jezelf op dit punt goed te kennen. Voel jij je ongemakkelijk wanneer er een stilte valt? En kun je zien of horen of de persoon die je begeleidt moet wennen aan de stilte of deze stilte juist ervaart als een cadeautje. Met een handgebaar, een glimlach of een beetje hummen, kun je het contact met die ander onderhouden en de stilte luchtig maken. Een grote stiltetolerantie van de beeldbegeleider kan de gespreksruimte van de leerkracht die begeleid wordt, vergroten.

MUISEIGENAAR

Het kijken naar beeld is intensief. Vooral voor de persoon die zichtbaar in het beeldmateriaal te zien is. Het is de verantwoordelijkheid van de beeldbegeleider om het eigenaarschap van het begeleidingstraject zoveel mogelijk te laten bij de persoon die de begeleiding krijgt. Geef hem of haar letterlijk en figuurlijk de muis in handen. Met die muis worden opnames stilgezet, besproken, teruggezet en opnieuw gestart. Wanneer je als beeldbegeleider wilt dat het beeld even stil staat, vraag je om het beeld op pauze te zetten. Breng de discipline op om niet snel zelf de muis te pakken en de computer te bedienen. Voor een leerkracht die zich minder competent voelt, geeft het veiligheid om muis eigenaar te zijn.

AFSTEMMEN

Een traject met beeldbegeleiding is gericht op de vijf principes van basiscommunicatie. De eerste drie daarvan hebben de trefwoorden 'volgen', 'ontvangen' en 'instemmend benoemen' gekregen. In essentie betekent dit dat de beeldbegeleider alert is op het opvangen van signalen van de persoon die hij begeleidt en

hem of haar laat weten welke informatie hij heeft opgevangen. Het gevolg is dat de persoon die begeleid wordt zich gezien en gehoord voelt. Afstemmen is altijd een proces van wederkerigheid. Ook een beeldbegeleider wordt gevolgd. Het is de verantwoordelijkheid van de beeldbegeleider om wederzijdse afstemming tot stand te brengen.

LEIDING NEMEN

Het vierde en vijfde principe van basiscommunicatie zijn 'leidinggeven' en 'beurtverdeling'. Ze sluiten op elkaar aan. Het geven van een beurt is immers een vorm van leidinggeven.

In een begeleidingstraject neemt de beeldbegeleider het initiatief om helderheid te verschaffen over het verloop van het traject. Hij bepaalt de grote lijn van het proces. De rol van de leervraag en het beeldmateriaal zijn niet onderhandelbaar. Dit geldt ook voor de afwisseling tussen de opnames en de gesprekken hierover.

KIJKEN OF LUISTEREN

Een eigenschap van een video-opname is dat je gelijktijdig beeld kunt zien en geluid kunt horen. Dat is mooi maar dit kan te veel zijn en te overweldigend. Voor het zuiver waarnemen is het soms functioneel om de twee informatie-dragers beeld en geluid gescheiden te benutten. Je kunt het beeld immers bekijken terwijl het geluid even uit staat of het geluid beluisteren terwijl het beeld onzichtbaar is. De beeldbegeleider neemt hierin het initiatief. Voor een leerkracht die met een vlakke gezichtsuitdrukking voor de klas staat maar wel met een goede intonatie spreekt, kan deze werkwijze zeer bewustzijnvergroten werken.

LAAT JE AANVULLEN OF ONDERBREKEN

Herken je dat? Je legt iets uit aan een ander en terwijl je dit doet begint die ander instemmend te knikken. Dit is een duidelijk signaal dat wat jij zegt, herkend wordt. Wanneer je dit als beeldbegeleider waarneemt, is het sterk om je in te houden en met een uitnodigend handgebaar te zeggen: 'Ik zie dat je begrijpt wat ik bedoel' of 'ga je gang' of 'maak de zin maar af'. Het gevaar dat die ander vervolgens iets zegt dat je zelf net niet wilde zeggen is er eigenlijk niet. Het gaat immers niet om wat jij wilde zeggen maar om de denkstappen van die ander.

Wanneer die ander jou verkeerd begrijpt, is het goed dat je dit weet. Wanneer die ander zegt wat jij wilde gaan zeggen, is dat winst. Hij of zij wordt de mede-eigenaar van de waardevolle gedachte door deze samen met jou te verwoorden. Soms ook word je als beeldbegeleider onderbroken, zoals dit in communicatie in het dagelijks leven ook voorkomt. Laat het gebeuren. Blijkbaar zijn jouw woorden activerend geweest. Wanneer je vervolgens stil bent en goed luistert, hoor je het denkproces van die ander en herken je zijn of haar zone van naaste ontwikkeling. Op dat punt is een nieuwe interventie van jou wellicht functioneel. De afstemming blijft intact en de persoon die jij begeleidt, voelt dat jij volgt en ontvangt.

ROLMODEL

Onderwijs is geen quiz en een begeleidingstraject is dat ook niet. Een uitgangspunt bij coachen is dat de beeldbegeleider de ander wil activeren en dit gebeurt veelal door het stellen van vragen. Toch kom je soms terecht op een punt waarop de persoon die jij begeleidt het gewoon niet weet. Wacht dan niet te lang en vraag toestemming om gewoon te vertellen wat jij weet of te demonstreren wat jij kunt.

Te lang doorvragen kan voor een ander een ongemakkelijk gevoel opleveren. Hij of zij gaat zich concentreren op de vraag wat jij wilt horen en drijft af van het eigen leerproces. Wanneer je dit gevaar als beeldbegeleider ziet naderen, kun je gewoon vragen of het goed is dat jij vertelt hoe je denkt dat effectief handelen mogelijk is. Misschien sta je op en speel je even hoe jij voor een groep kinderen de aandacht zou vragen. Of wellicht noem je letterlijk welke vragen jij zou stellen aan kinderen in de besproken onderwijssituatie. De beeldbegeleider kan met modelgedrag een aanvulling leveren op het handelingsrepertoire van de leerkracht die begeleid wordt.

TIME-OUT

Je verwacht het misschien niet, maar tijdens een begeleidingsgesprek is het soms krachtig om de leerkracht die je begeleidt even alleen te laten. Zeker wanneer het gesprek zeer intensief verloopt, kun je als beeldbegeleider het voorstel doen dat jij de gespreksruimte een paar minuten verlaat. De ander noteert dan wat tot dat moment besproken is in relatie tot de leervraag. Als tweede

opdracht kun je vragen om na te denken over de inhoud van het tweede deel van het gesprek.

Eenmaal terug vraag je of je terug moet komen op het eerste deel van het gesprek en hoe het gesprek zinvol een vervolg kan krijgen. Benoem de mogelijkheid tot time-out altijd als voorstel. Je gaat even weg in dienst van het proces. Check of dit ook door die ander zo wordt ervaren.

ACTIVEREN EN COMPENSEREN

Misschien is dit minder een interventie en meer een samenvatting van het bovengenoemde. Het is ook een spanningsveld waarin iedere beeldbegeleider zich voortdurend bevindt. Wanneer is het sterker om een vraag te stellen en wanneer verdient het geven van informatie of het delen van een inzicht de voorkeur? Bij activeren maak je gebruik van de kennis en de inzichten die bij de persoon die je begeleidt aanwezig zijn. Je roept het op met een vraag of opmerking. Je zorgt voor bewustwording van het eigen kunnen. Bij compenseren voeg je hieraan iets toe door jouw kennis en inzicht te delen. Je doet dit omdat je meent dat dit essentieel is en dit met enkel activeren niet op tafel komt. Een beeldbegeleider wisselt het activeren en compenseren af. Hij waakt er voor dat het begeleidingsproces zich bevindt in de zone van naaste ontwikkeling.

TOT SLOT

De LBbb is voortdurend actief in het doorontwikkelen van het gedachtegoed dat ten grondslag ligt aan ons werk als beeldbegeleiders. Via artikelen en het aanbieden van scholing geven we onze kennis graag door. Op de site van het LBbb kun je hierover informatie vinden. Wordt vervolgd.

Drs. Vincent L.F.M. Klabbers is als docent verbonden aan Hogeschool de Kempel in Helmond en actief lid van de Landelijke

Beroepsgroep voor beeldbegeleiders. Vincent Klabbers heeft zich gespecialiseerd in beeldbegeleiding en didactiek van rekenen-wiskunde. Contact over begeleiding en cursusaanbod: v.klabbers@kempel.nl / www.kempel.nl / www.lbbb.nl